

Zpravodaj České demografické společnosti

51/2010

Členský tisk

Demografické stárnutí: společný problém, stejné strategie?

Demografické stárnutí (narůstání podílu osob ve věku 65+ let) bude probíhat ve všech zemích světa s rozdílnou intenzitou a rychlostí. Avantgardu v tomto smyslu představují země Evropské unie a Japonsko. V současnosti se jako **definice demografického stárnutí** přijímá pouze **narůstání podílu seniorů** a to proto, že po určité období může výjimečně v dané populaci docházet současně k narůstání podílu dětské i seniorské věkové skupiny (při růstu počtu narozených a výrazném snížení úmrtnosti ve vyšším věku) nebo může narůstat počet seniorů při jejich nezměněném podílu (zvyšuje se počet dětí a relativně pak podíl seniorů zůstává konstantní). Také věkové hranice dětské a seniorské složky se v čase změnily a dnes se za ně považuje věk 65 let a 20 let tzn., že širší věkové skupiny jsou definovány jako: 0–19; 20–64 a 65+. První zemí, která začala demograficky stárnout, byla Francie a to vzhledem k jejímu specifickému průběhu demografické revoluce. Pokles úrovně úmrtnosti byl zde současně provázen snižováním úrovně plodnosti a na tehdejší dobu velmi malými přírůstkem obyvatelstva přirozenou měnou. Poválečný baby boom na čas přerušil nastolený trend stárnutí populací nejvyspělejších zemí. V sedmdesátých letech dvacátého století se zdálo, že země s nejstarším obyvatelstvem se stane Spolková republika Německo vzhledem k její dlouhodobé nízké úrovni plodnosti. Devadesátá léta a počátek 21. století přinesl další významné demografické změny a to zejména extrémně nízké hodnoty úhrnné plodnosti v zemích jižní a bývalé východní Evropy. Výhledově se dá proto předpokládat, že mapa světa podílu seniorů se oproti minulým předpokladům změní. Při zachování trendů plodnosti a za podmínky pokračujícího snižování úmrtnosti seniorů by se vedle Japonska a Itálie staly v roce 2045 nejstaršími právě země střední Evropy (Population Reference Bureau, EUROSTAT). Zajímavá je situace Spojených států amerických a Ruské federace, tj. zemí, které mají v rámci vyspělého světa relativně mladé populace, a které zestárnou nejméně. Za podobnými podíly seniorů se však skrývají rozdílné demografické situace. Mladší věková struktura USA je vytvářena „vyšší“ úrovní porodnosti (v průměru dvě živě narozené děti na jednu ženu), nízkou úmrtností a poměrně intenzivním přistěhovalectvím. V Ruské federaci je úhrnná plodnost nízká, ale úmrtnost velmi vysoká a ta je hlavním faktorem poměrně mladé věkové struktury, protože významný podíl osob se nedožije staršího věku.

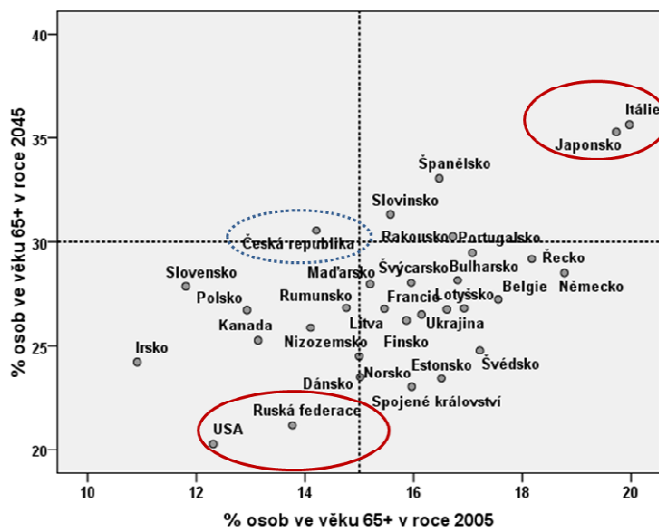
Proces demografického stárnutí sebou přináší řadu výzev. Lidé ve vyspělých zemích se obecně dožívají delšího věku, avšak klesající úroveň porodnosti, často pod úroveň prosté reprodukce, bude generovat menší objem pracovní síly. Penzijní systémy nastavené na kratší délku života se proto musí reformovat a to zejména ty průběžně financované („pay as you go“). Vyšší věk sebou přináší i nemoci s ním spjaté (chronickou morbiditu a komorbiditu). Významným úspěchem je však snižování závažnějších dopadů nemocí vyššího věku a senioři jsou dnes ve výrazně lepším zdravotním stavu než před padesáti lety. Dokonce se mluví v tomto smyslu o posunu téměř deseti let, tj. zdravotní stav dnešního šedesátníka je srovnatelný s dřívějším padesátníkem. Dalším významným rysem demografického stárnutí je stárnutí samotné seniorské složky, tj. narůstání podílu osob ve věku 80+, která se stává obecně nejrychleji rostoucí věkovou skupinou ve vyspělých zemích. Tito starší senioři budou zcela jistě nárokovat více zdravotnických služeb, ale budou zejména potřebovat specificky zaměřenou péči a to včetně různých typů pečovatelských servisů. I když je tendence rozšiřovat možnosti formální péče, tak v této souvislosti vyvstává i význam neformální péče a to zejména původní rodiny. Ta je však v současnosti výrazně menší, často neúplná a geograficky vzdálená. Stárnutí populací vyspělých zemí sebou přináší nově diskutované téma mezigenerační solidarity a to jak ve smyslu obecném tak individuálním. V této souvislosti byl dokonce vyhlášen 29. duben Evropským dnem mezigenerační solidarity. (pokračování na s. 2)

Uvnitř tohoto vydání:

Demografické stárnutí: společný problém, stejné strategie?	1–2
Problematika důchodů v zemích OECD na mapách	3
Ron Lesthaeghe v Praze	4–5
20 let katedry demografie a geodemografie PŘF UK v Praze	6–7
Katedra demografie Vysoké školy ekonomické v Praze slaví 20 let	8–9
Pozvání na XXXX. výroční konferenci České demografické společnosti	10–11
Nové webové stránky Společnosti	12
Vychází sborník z 2. konference Mladých demografů	12
Diskusní večery České demografické společnosti	12

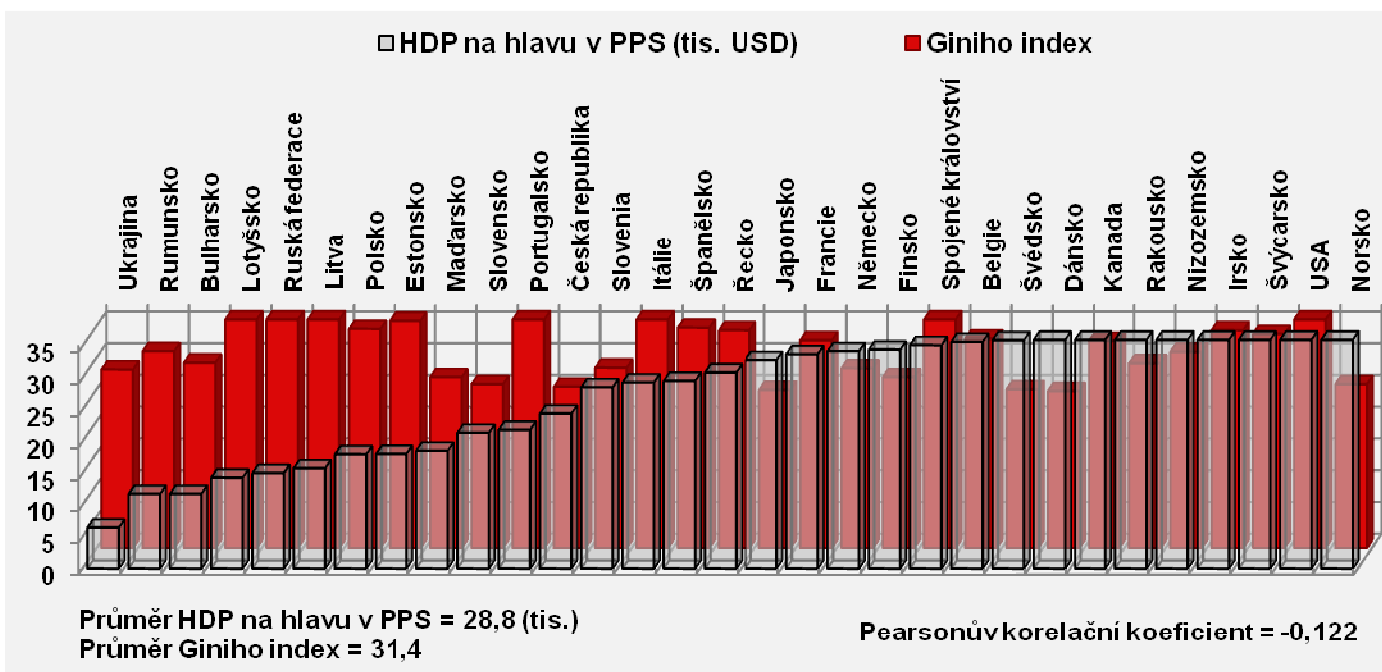
Demografické stárnutí: společný problém, stejné strategie? (pokračování)

Problematika demografického stárnutí se stává společným tématem těch zatím nejstarších, tj. průmyslově vyspělých států. Je zde snaha vybudovat společné a koordinované strategie. I když tradičně dělíme svět na vyspělé a rozvojové země, tak i mezi vyspělými zeměmi existují rozdíly, a to jak v životní úrovni, tak v míře sociální nerovnosti. Výkonnost ekonomik jednotlivých zemí se obvykle měří hrubým domácím produktem na hlavu (HDP), který je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. HDP na hlavu v přepočtu na standard kupní síly (PPS Purchasing Power Standard) ukazuje na stále přetrvávající rozdíly i mezi vyspělými zeměmi, kde na jedné straně spektra jsou státy bývalé východní Evropy a na druhé, ty bohatší, USA, země severní a západní Evropy. Zcela jiný pohled dává ukazatel nerovnosti ve výši příjmů občanů v dané zemi, tj. Giniho index (čím je jeho hodnota vyšší, tím jsou vyšší i rozdíly ve výši příjmů). Je zajímavé, že oba zmíněné ukazatele, HDP na hlavu v PPS a Giniho index, spolu nekorelují. I když obecně vzato nejsou rozdíly v příjmech občanů EU v celosvětovém měřítku velké, mohou být očima Evropana podstatné. Proto politiky řešící problematiku demografického stárnutí a mezigenerační solidarity nemohou být identické v zemích, kde existuje velká a malá nerovnost v příjmech, respektive poněkud jiné strategie si mohou dovolit země bohaté oproti chudým. Česká republika patří svým HDP na hlavu v PPS spíše pod průměr, ale je zde malá nerovnost příjmů. Chudší pobaltské státy, respektive Ruská federace, ale i Polsko se vyznačují velkou příjmovou nerovností, jejíž eventuální prohloubení by mohlo vést k sociálnímu vyloučení některých skupin, přičemž senioři patří v tomto smyslu k těm nejzranitelnějším.

Korelační diagram mezi podílem seniorů v letech 2005 a 2045 ve vybraných státech

Jitka Rychtaříková

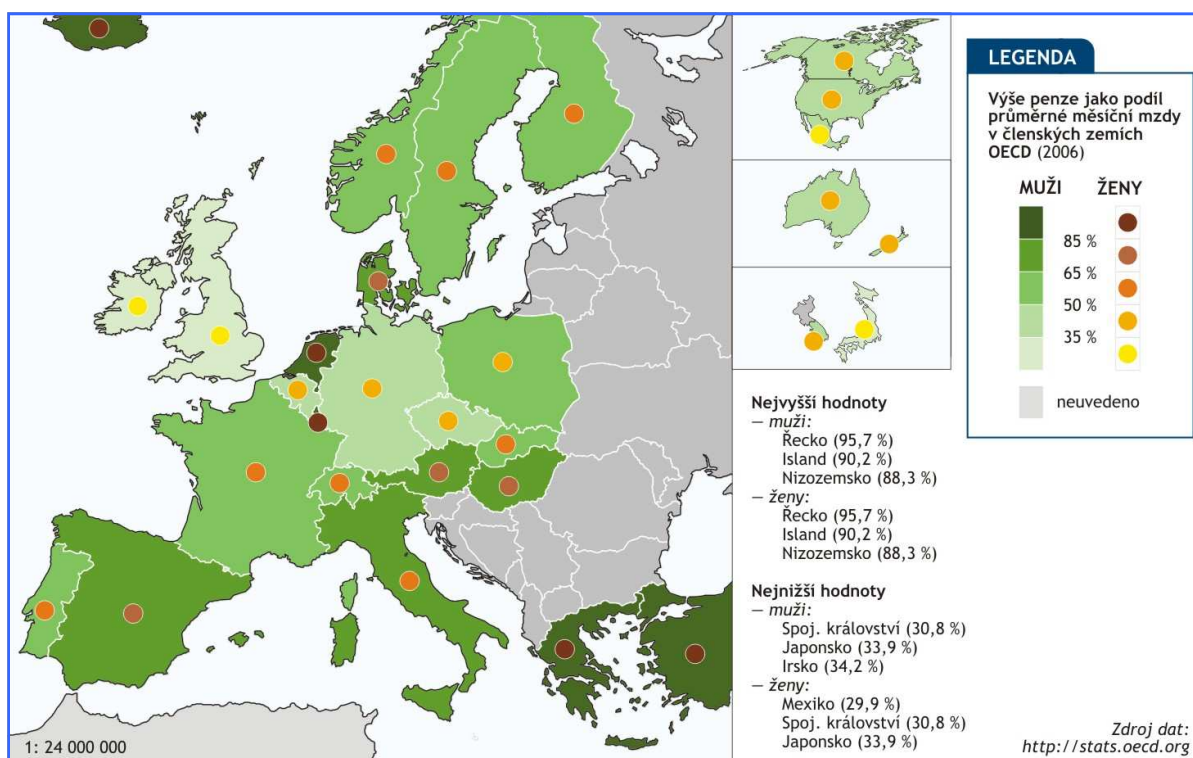
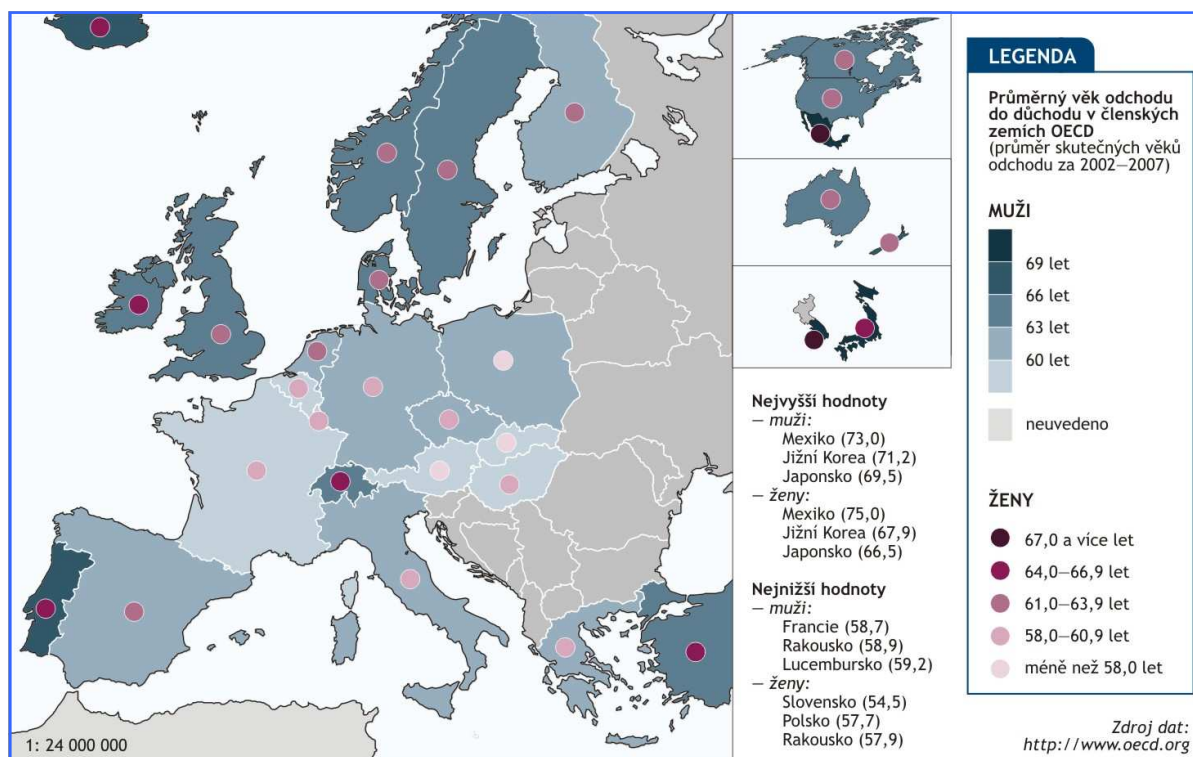

Vztah mezi HDP a Giniho indexem nerovnosti ve výši příjmů ve vybraných státech světa v roce 2008

Zdroje dat:

<http://www.prb.org/Publications/PopulationBulletins/2008/aging.aspx>; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>; [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita); http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_income_equality

Problematika důchodů v zemích OECD na mapách

Mapy jsou vyjmuty z připravovaného čísla Stáří na Zemi časopisu Dnešní svět (<http://www.dnesni-svet.cz>), který je určen pro vyučující (nejenom) zeměpisu na základních a středních školách. Jak na tomto čísle, tak na čísle Počet obyvatel na Zemi (roč. 2008/2009, č. 6) spolupracovali pod vedením L. Šídl a K. Tesákové studenti z katedry demografie a geodemografie. Doufáme, že těmito aktivitami se zvýší povědomost o demografických problémech – i demografii jako takové – jak mezi žáky a studenty, tak i mezi samotnými učiteli.

Luděk Šídl

Ron Lesthaeghe v Praze

Ve dnech 5.–13. dubna 2010 byl hostem Katedry demografie a geodemografie na Přírodovědecké fakultě UK v Praze přední světový demograf Ron Lesthaeghe, člen Belgické a Nizozemské královské akademie věd, emeritní profesor Svobodné bruselské univerzity a hostující profesor na Michiganské univerzitě v Ann Arbor a Kalifornské univerzity v Irvine a nositel mnoha prestižních vědeckých uznání. Během své týdenní návštěvy uspořádal na Albertově tři přednášky, v nichž zůstal tematicky věrný hlavnímu a sjednocujícímu tématu svého výzkumu v posledních třech desítkách let – konceptu druhého demografického přechodu.

Ve středu 7. dubna odpoledne přednesl profesor Lesthaeghe svou úvodní přednášku na téma *The Unfolding Story of the Second Demographic Transition over the last two Decades: Tracking and Incorporating New Developments*. Tematicky byla věnována konceptu druhého demografického přechodu, který představili v polovině 80. let společně s nizozemským demografem Dirkem van de Kaa, a jeho konfrontaci s měnící se reprodukční a sociální realitou uplynulých dvaceti let nejen v zemích západní Evropy. R. Lesthaeghe se v této své prezentaci vrátil k ideovým kořenům tohoto konceptu, připomněl hlavní identifikační i diferenciační znaky celého procesu, které jej vymezují oproti demografické revoluci, kterou označuje termínem první demografický přechod a konfrontoval původní teoretické předpoklady s výsledky výzkumů uplynulých let. Další část přednášky

byla věnována difuzi inovací reprodukčního chování zahrnutých pod koncept druhého demografického procesu nejen v hospodářsky nejvyspělejších zemích a regionech Evropy, ale také v postkomunistických zemích regionu a na asijském kontinentě, jejím širším souvislostem i specifickým projevům. Na základě prezentovaných výsledků výzkumu, nejnovějších empirických a teoretických poznatků a jejich logických souvislostí profesor Lesthaeghe došel k závěru, že druhý demografický přechod již opustil teritorium svého zrodu, severozápadní Evropu a šíří se nejen v ostat-

Profesor Ron Lesthaeghe

Foto: T. Kučera

Diskutující prof. Z. Pavlík na přednášce prof. R. Lesthaegha ve středu 7. dubna 2010

Foto: T. Kučera

ních oblastech vyspělého světa (Severní Amerika, Austrálie a Nový Zéland), ale zasáhl také postkomunistické země Evropy a dokonce i Dálný východ. S tímto šířením je pak logicky spojen růst heterogenity struktur a projevů. Autor přednášky dále dochází k závěru, že hybná síla procesu druhého demografického přechodu, tzv. Maslowského mechanismus je univerzálním mechanismem, který patrně v návaznosti na další růst výkonnosti ekonomik rozvojových zemí a proces demokratizace povede k dalšímu prostorovému šíření inovací v reprodukční oblasti, tentokrát již v globálním, celosvětovém měřítku.

Diskutující profesor Ron Lesthaeghe s posluchači po skončení přednášky

Foto: T. Kučera

Neméně zajímavé byly i další dvě prezentace R. Lesthaeghe, které volně navázaly na téma úvodní přednášky. Čtvrteční přednáška *The Preconditions for Succesive Waves of Behavioural Innovations: the RWA-Model and Spatial Continuities in First and Second Demographic Transitions* znamenala tematicky posun od makroregionálního pohledu na aktuální projevy sledovaného procesu k mezo- a mikroregionálním projevům a širším návaznostem obou demografických přechodů v hlubší historické retrospektivě. Na příkladu belgických provincií a okresů a s použitím principů RWA (Ready-Willing-Able) mode-

lu se přednášejícímu podařilo ukázkově prezentovat těsnou spojitost mezi celou řadou sociálních, kulturních i politických proměnných, jejich vývojem a rozhodujícími změnami v reprodukčním chování v dlouhém období od roku 1840 do současnosti.

Odráz současného působení našeho hosta na předních amerických univerzitách představovala poslední přednáška cyklu, kterou proslovil v pátek 9. dubna na téma *The Second Demographic Transition and its Political Significance in the USA: The "Culture War" and Presidential Elections*. V ní názorně poukázal na souvislosti mezi politickou orientací amerického elektoriátu a šířením inovací v reprodukčním chování zahrnutých do konceptu druhého demografického přechodu. Vyšel přitom ze skutečnosti, že politická orientace je vyjádřením hodnotových orientací a životních postojů každého voliče, které tak představují styčný bod mezi politickou orientací, postoji uplatňovanými v dalších otázkách zahrnovaných v americkém kontextu pod pojem „kulturní válka“ i v rodinném a reprodukčním chování. Na základě statistické analýzy regionálně velmi detailně strukturovaných dat (za více než 3000 okresů pokrývajících celé Spojené státy) došel Ron Lesthaeghe spolu se spoluautorkou Lisou Neidert z Michiganské univerzity k závěru, že projevy druhého demografického přechodu jsou robustním prediktorem výsledků voleb v regionálním průřezu, a to až do úrovně okresů (counties), avšak pouze jejich regionální diferenciace a nikoli vlastní úrovně ve smyslu počtů získaných hlasů. Stejně tak jsou dobrým prediktorem převažujícího kolektivního postoje k hlavním otázkám „kulturní války“ jako je problém interrupcí, výzkumu kmenových buněk, partnerství osob stejného pohlaví aj. V rámci prezentovaného výzkumu se navíc podařilo prokázat, že pojem „kulturní válka“ není záležitostí elit, jak tvrdí někteří sociologové, ale že významnou měrou odráží názorovou heterogenitu široké americké veřejnosti. Podkladové materiály k této a dalším prosloveným přednáškám jsou zájemcům volně dostupné na internetu na adrese <http://www.vub.ac.be/SOCO/Lesthaeghe.htm>.

Vystoupení profesora Rona Lesthaeghe na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, které byly pořádány Katedrou demografie a geodemografie ve spolupráci s Českou demografickou společností, vyvolaly zájem široké odborné veřejnosti. Celkem si je vyslechlo na 150 posluchačů, zástupců demografie i dalších příbuzných oborů z České republiky, Slovenska, Kazachstánu a Německa. Přednášky R. Lesthaeghe přitom posluchače zaujaly nejen svým zajímavým obsahem, ale i vpravdě strhující formou. Jeho prezentace se staly názornou ukázkou spojení vrcholné vědecké erudice s neméně excelentními schopnostmi odbornou informaci zajímavě a srozumitelně předat posluchačům. V tomto a řadě dalších ohledů tak Ron Lesthaeghe nezůstal nic dlužen své pověsti prvotřídního odborníka, pedagoga a také člověka.

Tomáš Kučera

20 let katedry demografie a geodemografie PŘF UK v Praze

Katedra demografie a geodemografie na Přírodovědecké fakultě UK byla zřízena 1. ledna 1990. Vznik katedry demografie na Univerzitě Karlově nebyl náhodný; byl výsledkem téměř stoleté tradice výuky demografie na této univerzitě. V době, kdy byl Jindřichem Matiegkou založen v roce 1897 nejprve kabinet a v roce 1911 Ústav pro antropologii a demografii při tehdejší filosofické fakultě Univerzity Karlovy, není nám známa existence jiného univerzitního pracoviště ve světě, kde by se tato disciplína pěstovala jako samostatný obor¹⁾. Od školního roku 1899/1900 byly zahájeny přednášky z demografie, které pokračovaly i po rozdělení filosofické fakulty v roce 1920, kdy Ústav antropologie a demografie přešel na přírodovědeckou fakultu UK. Na tomto Ústavu se habilitoval z demografie v roce 1920 František Jaroslav Netušil, po jeho předčasném úmrtí v roce 1927 převzal přednášky z demografie od školního roku 1929/1930 Antonín Boháč, který zajistil české demografii významné místo ve světě.

V době druhé světové války bylo jediné období, kdy byla přerušena výuka demografie v důsledku uzavření českých vysokých škol. Obnovena byla opět po válce a v roce 1947 se z demografie na Ústavu antropologie a demografie habilitoval Jaromír Korčák. Po zrušení univerzitních ústavů přešel Jaromír Korčák na katedru sociální a ekonomické geografie; stal jejím vedoucím a výuku demografie převedl na tuto katedru, kde se v roce 1968 habilitoval v oboru demografie Zdeněk Pavlík. Demografie získávala v rámci katedry významné postavení a v osmdesátých letech se již uvažovalo o zřízení samostatné katedry demografie, bylo však zřízeno v rámci katedry pouze oddělení. Odpovědí na společenskou poptávku po demografické problematice byly organizovány postgraduální semestrové kurzy obecné demografie a speciální demografie zabezpečené nejen členy oddělení, ale i zahraničními učiteli. Jinou důležitou odpovědí na tuto poptávku bylo vydání učebního textu²⁾, který byl oceněn tvůrčí premií sekce pro vědeckou a odbornou literaturu Českého literárního fondu.

Roku 1990 nově zřízená katedra zůstala součástí geografické sekce a zároveň se zabývá nejen demografickou reprodukcí, ale též migracemi obyvatelstva, zejména v souvislosti s demografickými prognózami. Od začátku vytvořila ucelenou výuku demografie s přednáškami začínajícími uvedením do oboru a jeho historií, dále pak samostatnými předměty představujícími prameny demografických dat, demografickou analýzu, populační vývoj České republiky, historickou demografii, světový populační vývoj, teoretickou demografii, populační prognózy, historii demografického myšlení a populační politiku; kromě toho k doplnění profilu budoucího demografa byly zařazeny přednášky ze základů matematiky, sociologie, sociální geografie a ekonomie, resp. doplňující přednášky z výpočetní techniky a geografického informačního systému.

Takto koncipovaný program umožnil při přechodu na dvoustupňový systém studia zavést tři bakalářské kombinace, a to se sociologií, sociální geografii a ekonomikou, přičemž student může pokračovat v navazujícím magisterském studiu demografie. Do bakalářského studia se každoročně zapisuje 30–40 studentů, do navazujícího magisterského studia 15–25 studentů. Po absolvování magisterského studia mohou zájemci o obor pokračovat i ve studiu doktorském, které probíhá jak v prezenční, tak i v kombinované formě. Od akademického roku 2007/2008 probíhá pro zahraniční studenty v navazujícím magisterském studiu také výuka v anglickém jazyce. Pro tyto studenty katedra zajišťuje rovněž vědeckou přípravu v rámci doktorského programu demografie.

V letech 1990–2000 organizovala katedra Mezinárodní letní školy demografie v anglickém jazyce pro zahraniční studenty z celého světa za účasti též zahraničních přednášejících. V těchto 10 měsíčních kurzech se vystřídalo okolo 300 studentů, a to nejen z evropských zemí, ale též z ostatních kontinentů (např. USA, Venezuela, Ghana, Čína, Mongolsko, Indonésie, Egypt aj.).

Členové katedry jsou zapojeni do řady výzkumných projektů, jako např. od roku 1994 pravidelné vydávání Populačního vývoje České republiky, příprava populačních prognóz, realizace a analýza mezinárodního panelového šetření Generations and Gender Survey zaměřeného na mezigenerační solidaritu a partnerské vztahy, šetření populačního klimatu na základě druhé vlny mezinárodního šetření Population Policy Acceptance, mezinárodní projekt „European Health and Life Expectancy Information System“ zabývající se monitorováním a analýzou zdravotního stavu obyvatel Evropy, prognóza rodin a domácností, aj.

Od roku 2009 je katedra demografie a geodemografie členem prestižní mezinárodní sítě evropských demografických pracovišť "Population Europe. The European Population Partnership"³⁾. Členové katedry se aktivně zapojují do výzkumných aktivit, které spadají pod tuto činnost, poskytují datové zdroje a publikační výstupy (např. Population Development in the Czech Republic 2007). Dále katedra spolupracuje s mnoha univerzitními pracovišti (např. v Belgii, Francii, Nizozemsku, Dánsku, Německu nebo Spojeném Království) a vědeckými ústavy (např. INED ve Francii, NIDI v Nizozemsku, Max Planck Institute v Německu).

Současné personální složení katedry demografie a geodemografie

*Horní řada zleva. Jarmila Tesková (sekretářka katedry), Tomáš Kučera, Jiřina Kocourková, Ludmila Fialová.
Dolní řada. Boris Burcin, Dagmar Bartoňová, Jitka Rychtaříková (vedoucí katedry), Klára Tesárková, Luděk Šídlo.
(na fotografii chybí Jaroslav Kraus)*

Od roku 2009 v rámci katedry působí neformální sdružení Mladí demografové, které soustřeďuje svou činnost především na studenty doktorského studia demografie, ale i studenty na jiných úrovních studia nebo jiných příbuzných oborů. V rámci sdružení jsou pořádány mezinárodní konference, kde mají začínající demografové možnost prezentace vlastních prací a výzkumu, stejně jako navazování kontaktů s kolegy z jiných institucí či zemí. Mladí demografové spolupracují se Spolkem mladých statistiků při VŠE v Praze nebo Studentským demografickým klubem při České demografické společnosti.

Letošní rok je rokem stejného výročí Katedry demografie Vysoké školy ekonomické v Praze. Obě katedry nespojuje jen stejný rok vzniku, ale i zájem o podobné problémy, snaha o vývoj a šíření demografie v České republice, ale i mnohé pracovní i osobní vztahy. Přejeme tedy kolegům z VŠE a jejich katedře mnoho úspěchů v další odborné i pedagogické práci a nezbývá než doufat, že spolupráce obou kateder se bude nadále vyvíjet a prohlubovat ku prospěchu našeho oboru.

Zdeněk Pavlík – Jitka Rychtaříková

¹⁾ Hauser Philips M. a Otis Dudley Duncan. The Study of Population, Chicago University Press, Chicago, 7. vyd. 1972 (1. vyd. 1959), 854 s.

²⁾ Pavlík Zdeněk, Jitka Rychtaříková a Alena Šubrtová. Základy demografie, Academia Praha, 1986, 732 s.

³⁾ <http://www.population-europe.eu>

Katedra demografie Vysoké školy ekonomické v Praze slaví 20 let

Historie Katedry demografie je však mnohem delší. Již v srpnu 1952 na tehdejší Hospodářské fakultě Vysoké školy politických a hospodářských věd v Praze vznikla Katedra statistiky. Když z této fakulty 1. 9. 1953 vznikla Vysoká škola ekonomická, staly se její součástí také Fakulta statistiky a Katedra statistiky. V roce 1958 byla katedra zařazena na Fakultu politické ekonomie a od roku 1968 byla přejmenována na Národohospodářskou fakultu. Jak to vše souvisí s Katedrou demografie?

Katedra demografie vznikla jako Laboratoř demografie ve školním roce 1967/1968 tím, že část učitelů z tehdejší Katedry statistiky na toto pracoviště přešla. V první řadě to byl Vladimír Roubíček (později prof. Ing. Vladimír Roubíček, CSc.), který pracoviště vedl až do roku 1995, Eduard Souček, (později prof. Ing. Eduard Souček, CSc.) a Ing. Jana Slavíková-Vojtová, která však po roce z Laboratoře demografie odešla, protože doprovázela manžela, který pracovní vyjel do zahraničí. K 1. květnu 1968 nastoupil do tehdejší Laboratoře demografie Josef Koubek (později prof. Ing. Josef Koubek, CSc.). V roce 1969 nahradil Janu Vojtovou Felix Koschin (později doc. RNDr. Felix Koschin, CSc.). Laboratoř demografie byla na VŠE zavedena jako pedagogicko-výzkumné pracoviště. Jako pedagog zde působil především Vladimír Roubíček. Eduard Souček, Jana Vojtová, Felix Koschin a Josef Koubek byli zařazeni do výzkumu s tím, že měli povinnost učit. Podíleli se však především na výuce Katedry statistiky. Vladimír Roubíček se věnoval ekonomické statistice a demografii. Mezi dlouholeté pracovníky patřila také sekretářka Laboratoře demografie Yvona Brabcová-Hamáčková, která se na práci Laboratoře demografie podílela od roku 1974 do roku 1992. V první polovině 70. let přišla do Laboratoře demografie také Ing. Jindřiška Dvořáková-Gašpárková, odešla po několika letech. Zhruba v letech 1972 či 73 odešel z Laboratoře demografie také Eduard Souček, který se vrátil na Katedru statistiky.

V roce 1977 se Laboratoř demografie stala součástí výzkumné sekce kateder Národohospodářské fakulty, kterou vedl Ilja Novák (později prof. Ing. Ilja Novák, CSc.) a v roce 1985 se Laboratoř demografie stala součástí Prognostického ústavu České socialistické republiky při VŠE v Praze. K 1. lednu 1987 Prognostický ústav přešel pod Českou plánovací komisi a laboratoř demografie byla opět přičleněna ke Katedře statistiky. Ke stejnému datu přešel Josef Koubek na Katedru ekonomiky práce, později Katedru personalistiky Podnikohospodářské fakulty VŠE, ale nadále s Laboratoří demografie spolupracoval, zejména na mezinárodním výzkumu a organizaci vědeckých setkání. V současné době je externím spolupracovníkem Katedry demografie.

V roce 1978 do Laboratoře demografie nastoupily Ing. Eva Turková a Ing. Dana Mašatová. V roce 1981 pak i Ing. Jitka Kazdová-Langhamrová (později doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc.) a Ing. Marie Vomáčková-Nedvěďová. V roce 1982 nastoupil do Laboratoře demografie Tomáš Fiala (později RNDr. Tomáš Fiala, CSc.) a odešly Ing. Eva Turková a Ing. Dana Mašatová. V té době pracovaly v Laboratoři demografie také Dana Bartůšková, Vladěna Šnajberková a Ing. Jindra Čutková, které také odešly po několika letech. V roce 1982 nastoupila také Ing. Jarmila Havlíková-Havelková, která zde pracovala do roku 1990.

V rámci reorganizace Vysoké školy ekonomické v roce 1990 místo dosavadní Katedry statistiky, jejíž byla Laboratoř demografie součástí, vznikly tři katedry nové: Katedra statistiky a pravděpodobnosti, Katedra ekonomické statistiky a Katedra demografie. **Katedra demografie tedy existuje jako samostatná katedra dvacet let.** Jejím prvním vedoucím byl od jejího vzniku do roku 1995 prof. Vladimír Roubíček, následně pak doc. Felix Koschin, který se stal v roce 2006 prorektorem pro pedagogiku Vysoké školy ekonomické a vedením katedry byla pověřena doc. Jitka Langhamrová, která zůstala vedoucím katedry i po úmrtí doc. Koschina do současné doby. Na Katedru demografie nastoupila v září roku 2003 také RNDr. Eva Kačerová a od roku 2010 je členem také Ing. Petr Mazouch. Členem katedry je od roku 2006 také prof. Ing. Zdeněk Pavlík, DrSc.

V současné době má Katedra demografie pět stálých pracovníků. Trvale s ní spolupracuje také Ing. Libor Svoboda, kvestor Vysoké školy ekonomické, který se již dlouhou dobu podílí na pedagogické práci a vede semináře a cvičení ze základních demografických kurzů.

Ve výzkumné práci na společném projektu jsou členy týmu z VŠE kromě členů katedry také Ing. Markéta Arltová, Ph.D., doc. Ing. Jakub Fischer, Ph.D., Ing. Mgr. Martina Miskolci.

Katedra využívá pro konzultace či vedení bakalářských prací a diplomových prací také řadu odborníků z praxe. Jmenovitě alešpoň prof. Ing. Josef Koubek, CSc., Ing. Bohdana Holá, Ing. Jakub Hrkal, Ing. Petra Kuncová, Ing. Tomáš Löster.

Katedra demografie, dříve Laboratoř demografie, po celou dobu svojí existence úzce spolupracuje s praxí a podílí se na řadě výzkumných projektech.

V posledních letech byla na Katedře demografie zpracována řada demografických prognóz, jako příklad uvádíme vývoj předpokládaného počtu žáků základních škol (Praha 7, Praha 4, Praha-Šeberov, Praha 6), prognóza vývoje obyvatelstva Hradce Králové.

Všichni členové Katedry demografie byli či jsou aktivními členy České demografické společnosti (dříve Československé demografické společnosti). Vladimír Roubíček působil řadu let jako místopředseda ČSDS/ČDS, také Felix Koschin byl místopředsedou, Zdeněk Pavlík byl předsedou a čestným předsedou ČSDS/ČDS, Jitka Langhamrová byla řadu let hospodářskou ČSDS/ČDS a v současné době je místopředsedkyní. Tomáš Fiala i Eva Kačerová byli v minulém funkčním období členy hlavního výboru České demografické společnosti. Můžeme tedy hovořit o dlouhodobé aktivní práci všech členů Laboratoře/Katedry demografie v ČSDS/ČDS.

Tak jak již bylo řečeno, Katedra demografie Vysoké školy ekonomické byla založena z iniciativy profesora Roubíčka v roce 1990 a profesor Roubíček se stal jejím prvním vedoucím. Nebylo to však zcela nové pracoviště, pouze se přetvořila tehdejší Laboratoř demografie, která byla založena již v roce 1969, na samostatnou katedru. Laboratoř demografie byla dlouhá léta součástí Katedry statistiky a většina dnešních členů Katedry demografie byla dříve členy Katedry statistiky.

Katedra demografie si klade za cíl seznamovat posluchače se současným demografickým vývojem, s jeho logikou a s jeho důsledky. Samozřejmě i s teorií, která je nezbytným předpokladem pro pochopení současného demografického vývoje. Od školního roku 2007/08 v rámci studijního programu Kvantitativní metody v ekonomice otevřela Katedra demografie nový bakalářský studijní obor Sociálně-ekonomická demografie. V současné době připravuje k akreditaci navazující magisterský obor Ekonomická demografie. Zájemcům z ostatních fakult nabízí katedra vedlejší specializaci Demografie a sociální analýza. Katedra demografie svým studentům nabízí řadu předmětů. Jde především o předměty jako Základy demografie, Úvod do demografie, Demografická praktika, Demografický seminář, Obecná demografie, Vícestavová demografie, Aplikovaná demografie, Regionální demografie, Aktuárská demografie, Ekonomická demografie, Demografické modely, Demografie pro doktorské studium, Demography I, Demography II.

Katedra demografie Vysoké školy ekonomické se zapojuje také do vědecko-výzkumné práce. Jmenovitě jen několik posledních grantů, které zde byly úspěšně dokončeny. V roce 1999 úspěšně ukončila práci na grantu Grantové agentury ČR „Úmrtnost v českých zemích v 90. letech“, v roce 2001 úspěšně ukončila práci na dalším grantu Grantové agentury ČR „Plodnost v českých zemích v 90. letech“ a na grantu výzkumného grantového programu GRACES „Stárnutí obyvatelstva a penzijní systémy v zemích Evropské unie“. V roce 2004 úspěšně ukončila práci na grantu Grantové agentury ČR „Co s ekonomickými důsledky stárnutím naší populace?“ V současné době se její členové společně podílejí na dlouhodobém projektu 2D06026 „Reprodukce lidského kapitálu“ financovaném MŠMT v rámci Národního programu výzkumu II. V rámci tohoto grantu je každoročně pořádána na Vysoké škole ekonomické mezinárodní konference s názvem „Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti“, které se zúčastňují zájemci o danou problematiku z různých oborů i pracovišť.

Členové Katedry demografie se také aktivně podíleli či podílejí na práci v redakční radě časopisu Demografie. Řada z nich byla či je členy redakční rady. Jmenovitě to byl prof. Vladimír Roubíček, doc. Felix Koschin, dnes jimi jsou prof. Zdeněk Pavlík, doc. Eduard Souček, doc. Jitka Langhamrová.

Katedra demografie Vysoké školy ekonomické úzce spolupracuje s Katedrou demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Na Fakultě informatiky a statistiky aktivně pracuje také Spolek mladých statistiků VŠE, který sdružuje ve svých řadách zájemce o statistiku a demografii. Organizuje pro ně různé akce a přednášky. Mimo jiné spolupracuje s Mladými demografy, kteří působí pod záštitou Katedry demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Obě organizace si navzájem dávají informace o svých pořádaných přednáškách a akcích. Přednášky Mladých demografů patří na VŠE k těm oblíbeným.

Protože Katedra demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy slaví stejné výročí svého samostatného vzniku jako Katedra demografie Vysoké školy ekonomické, nezbývá nic jiného, než si vzájemně popřát hodně úspěchů a tvůrčích nápadů do dalších let, mnoho spokojených studentů a učitelů. A přání, aby naše vzájemná spolupráce byla i nadále tak plodná, jako dosud.

Jitka Langhamrová

Pozvánka na XXXX. konferenci České demografické společnosti

Česká demografická společnost a Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti (IVRIS FSS MU Brno) si Vás dovoluji pozvat na **XXXX. výroční konferenci**, která se bude věnovat tématu **Dvacet let sociodemografické transformace**.

Konference se uskuteční **ve čtvrtek 27. května a v pátek 28. května 2010** na **Fakultě sociálních studií Masarykovy Univerzity v Brně** (Joštova 10, Brno).

Bližší informace získáte na <http://www.natur.cuni.cz/cds> v sekci *Aktuální informace* nebo *Konference*.

Program konference

Čtvrtek 27. května 2010

09.00—16.00 Registrace účastníků

10.00—10.15 Zahájení konference **40. květnové konference** (Zdeněk Pavlík, čestný předseda)

10.15—12.00 Vyžádané prezentace (vede: **Tomáš Kučera**)

Ladislav Rabušic — změny v hodnotových orientacích

Milan Tuček — vývoj sociální struktury obyvatelstva

Jitka Rychtaříková — hlavní demografické změny

Jitka Langhamrová — vývoj lidských zdrojů

Jiřina Kocourková — populační politika

12.00—13.00 Zahájení výstavy posterů a oběd

13.00—14.00 Robert Cliquet — přednáška a křest knihy (vede Ladislav Rabušic)

14.00—15.30 **Blok I (vede: Jitka Rychtaříková)**

Dvacet let nízké plodnosti ve střední Evropě z pohledu alternativních ukazatelů plodnosti a vlivu na kohortní plodnost

Kryštof Zeman

Změny v úrovni úmrtnosti v kontextu vnějších vlivů ve vybraných postkomunistických zemích během období transformace

Luděk Šídlo a Klára Tesárková

Změny struktury obyvatelstva od roku 1989 v ČR a v zemích EU

*Jitka Langhamrová
a Tomáš Fiala*

Perspektivy populačního vývoje České republiky v období transformace společnosti (1992—2010)

Boris Burcin a Tomáš Kučera

Česká a slovenská populácia nebyť novembra 89. Pokus o demografickú postdikiu

Branislav Bleha

15.30—16.00 Přestávka

16.00—18.00 **Blok II (vede: Ladislav Rabušic)**

Změny reprodukčních vzorců a individuální souvislosti rodičovství

Anna Šťastná

Obstojí individualizační teorie ve světle demografických dat?

*Petr Fučík, Michaela Bartošová
a Petr Pakosta*

Znalosti a dovednosti v oblasti ICT v České republice

Lea Nedomova

Jak se změnily nerovnosti ve zdraví dětí podle statusu matky mezi lety 1990 a 2007?

Martina Štípková

Rodinné domácnosti na trhu práce. vývoj ekonomické aktivity matek a otců z hlediska věku dětí

*Dagmar Bartoňová
a Ondřej Nývlt*

Alternativní formy podpory rodin s dětmi v důchodových systémech

Martin Holub

Kdo se kam stěhuje v České republice? Sociální a demografická struktura migrantů

Jana Vobecká

Pátek 28. května 2010

9.00—11.00 Registrace účastníků

9.00—10.30 Blok III (vede: Jitka Langhamrová)Vývoj vzdělávací soustavy po roce 1989 a jeho dopady na vzdělanostní strukturu obyvatelstva *Vladimír Hulík*Zisky ze vzdělávání ze zřetelem na trh práce *Pavla Šťastnová*Terciární vzdělávání ve 20leté retrospektivě *Michaela Kleňhová*Zdraví a vzdělání. nečekaná diferenciacie (Česká republika 2002—2008) *Jitka Rychtaříková*Jaké je postavení studentů vysokých škol po dvaceti letech transformace vysokého školství? *Petr Mazouch a Jakub Fischer*

10.30—11.00 Přestávka

11.00—13.00 Blok IV (vede: Branislav Bleha)Diverzita a hodnocení krajů ČR podle indikátorů demografického vývoje *Jaroslav Dufek*Demografické stárnutí a životní podmínky seniorů v České republice *Kamila Svobodová*Návrh indexu lidského rozvoje pro regiony ČR *Jana Borůvková*Regionální a teritoriální diferencovanost populačního stárnutí z environmentálně—gerontologického hlediska *Lucie Vidovičová, Eva Gregorová a Kateřina Karchňáková*Regionálne aspekty demografického starnutia a vývoj ekonomickej závislosti produktívnej zložky populácie v okresoch Košického a Prešovského samosprávneho kraja *Slavomír Bucher*Příprava na život v důchodu. preference a životní styl vs. demografie a sociální politika *Lucie Vidovičová*Analýza disparit v kvalitě života a populační vývoj vybraných mikroregionů *Milan Palát*

13.00—14.00 Oběd a posterové prezentace

14.00—15.15 Blok V (vede: Beatrice Manea)Cizinci v regionech ČR za posledních dvacet let *Eva Kačerová*Minority a cizinci v české společnosti od roku 1989 *Michaela Vojtková*Od stánku k pásu a zpět. Vývoj ekonomických aktivit vietnamských přistěhovalců v České republice *Ondřej Hofírek a Michal Nekorjak*Vývoj demografických poměrů v česko-německém příhraničí v období transformace *Štěpán Moravec*

15.15—15.30 Zakončení konference (Beatrice Manea a Tomáš Kučera)

Posterová sekce v atriu — 27. a 28. května 2010Regionální diferenciacie demografického chování obyvatelstva v Euroregionu Neisse—Nisa—Nysa. *Martin Novák*Ruská úmrtnostní krize v posledních dvaceti letech. *Markéta Kocová*Rodinná politika v ČR a EU se zaměřením na děti v předškolním věku *Eva Dostálová*Vývoj sezónnosti úmrtnosti podle příčin V Česku, Norsku a Španělsku *Gabriela Myšáková*Časování narození prvního dítěte a prvního sňatku v zemích Evropské unie *Libor Šebestík*Disabilita a kvalita života *Michala Lustigová*Střední délka života v České republice z pohledu dlouhodobých časových řad *Markéta Arltová, Jana Langhamrová*

Nové webové stránky Společnosti

Od února 2010 funguje v rámci internetových stránek Katedry demografie a geodemografie na novém portálu Přírodovědecké fakulty UK v Praze web České demografické společnosti, který má nově adresu. <http://www.natur.cuni.cz/cds>.

Na těchto stránkách je možné nalézt kromě základních informací o Společnosti také archiv Zpravodajů (od r. 2006) či informace o pořádaných a plánovaných konferencích.

Nově (od března 2010) je možné také stáhnout si prezentace z Diskusních večerů ČDS (viz níže).

Stránky mají sloužit především nám, členům Společnosti – proto se přijímají s povděkem všechny připomínky, upozornění, ale také nové nápady, které by mohly napomoci k vyšší spokojenosti návštěvníků stránek. Všechny tyto podněty zasílejte, prosím, na adresu ludek.sidlo@gmail.com.

Luděk Šídlo

Sborník z 2. konference Mladých demografů

V únoru 2010 se uskutečnila 2. konference Mladých demografů, jejíž téma byla „Actual demographic research (not only) in Europe“. Konference se setkala s pozitivní zpětnou vazbou, a to i díky tomu, že se podařilo organizátorům zajistit celou řadu kolegů ze zahraničí. Na konci dubna vyšel pak CD-ROM s elektronickou verzí Sborníku z konference – zájemci o tento Sborník si o něj můžou napsat na adresu demografove@gmail.com.

Více informací o konferenci a o dalších akcích pořádaných Mladými demografy naleznete na stránkách. <http://www.demografove.estranky.cz>.

Klára Tesárková – Luděk Šídlo

Pozvánka na diskusní večery České demografické společnosti

Diskusní večery České demografické společnosti, které se konají v posluchárně Z1 Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, Albertov 6, Praha 2, 2. patro (lze použít výtah) v 16.30 hodin – vždy ve středu. V průběhu měsíců květen–září se diskusní večery nekonají z organizačních důvodů. Na podzim 2010 jsou naplánovány tyto přednášky.

20. říjen 2010 – Prognóza vývoje obyvatelstva do roku 2070 (B. Burcin, T. Kučera)

24. listopad 2010 – Zkušenosti z pilotního sčítání lidu (J. Škrabal, P. Čtrnáct)

15. prosinec 2010 – Demografické perspektivy zajištění primární zdravotní péče v České republice (L. Šídlo)

Jestliže Vás některé téma zaujalo, označte si laskavě příslušný večer do diáře ještě dnes.

Máte-li zájem o zveřejnění informace o publikaci, která Vás zaujala, o semináři nebo konferenci, které připravujete, zašlete ji na adresu Společnosti. Zařadíme ji do dalšího čísla Zpravodaje, případně na internetové stránky Společnosti, jež se nalézají na adrese <http://www.natur.cuni.cz/cds> (viz výše). Zpravodaj můžete dostávat e-mailem; stačí sdělit adresu sekretářce společnosti na adresu demodept@natur.cuni.cz.

Zpravodaj České demografické společnosti
Vydává Hlavní výbor České demografické společnosti, Albertov 6, 128 43 Praha 2 (demodept@natur.cuni.cz).

Redakční příprava a zabezpečení. Hlavní výbor ČDS
Opovědní redaktori čísla 51/2010: Luděk Šídlo, Klára Tesárková

Vychází 3x ročně.

ISSN 1213-7480